

Edat Antiga:

El bronze final (1200–700 aC) i l'evolució cap al primer ferro (700–500 aC):

Encara durant el segon mil·lenni, és a dir, entre els anys 2000 aC i 1000 aC, es comencen a detectar una sèrie de migracions de poblacions al llarg de tot el continent europeu, que es generalitzen a partir del 1200 aC; les comunitats que es desplacen es coneixen pel nom de pobles dels camps d'urnes o Urnenfelder.

Durant el seu trànsit cap a l'oest continental, aquesta gent va arribar a la barrera pirinenca. Va franquejar-la pels passos dels Pirineus orientals, per les planes costaneres del Rosselló. Des d'allí van ser fàcils les penetracions cap al sud des de l'Empordà fins al Camp de Tarragona i la desembocadura de l'Ebre. Una altra via, aquesta interior, era la que transcorria des de la vall del riu Tet fins als passos de l'alt Segre, de manera que aquesta gent va ocupar les grans planes de l'Urgell i del Segrià i va arribar fins a l'Ebre.

L'expansió geogràfica d'aquests pobles pel territori de Catalunya es produeix entre els anys 1100 aC i 700 aC.

La innovació més característica que s'aprecia en aquesta fase és el canvi de ritual funerari: es passa de la inhumació, és a dir, l'enterrament a terra del cadàver, a la incineració, és a dir, la cremació del mort; les restes resultants d'aquest procés (cendres i alguns fragments no consumits totalment) es dipositen en una urna de ceràmica que s'enterra a terra, dins un forat. Al costat es col·loquen els aixovars i les ofrenes.

Els estudiosos han pogut distingir tres períodes diferents, segons les característiques de l'hàbitat, pel que fa al comportament funerari i la cultura material:

a) El període inicial, amb hàbitats que són agrupacions de cabanes (1100–900 aC) sense cap mena d'ordenació urbanística ni cap fixació estable, a excepció del poblat de Genó (Aitona), on tenim algunes construccions fetes de parets de pedra seca. Pel que fa als enterraments, encara continuen les inhumacions en coves o en megàlits reutilitzats, però comença a aparèixer el nou ritual funerari de la cremació o incineració. Aquests grups devien tenir una economia mixta (agricultura–ramaderia) i devien presentar una organització social no gaire jerarquitzada.

b) El segon període és el dels camps d'urnes recents (900–700 aC), que representa una evolució autòctona dels grups de la fase anterior; ara comencen a diferenciar-se diversos grups regionals: Empordà, Costanerocatalà, Segre, Catalunya interior, Baix Aragó, Mitjà–alt Ebre i Alt Ebre. A partir d'aquest moment es registra clarament la introducció i la generalització d'elements metàl·lics nous, com ara destrals de taló, destrals d'aletes i destrals tubulars, espases, agulles, braçalets i les primeres fíbules.

El nou tipus d'hàbitat que es va estenent lentament està constituït per construccions rectangulars de pedra i tovet. L'economia és predominantment agrícola, però està complementada per la ramaderia. Pel que fa als enterraments, es generalitzen les necròpolis planes, sense els petits túmuls o turonets de terra que marquen els llocs d'enterrament; a la zona del Segre, tanmateix, continuen apareixent enterraments tumularis.

c) El tercer període correspon als camps d'urnes de l'edat del ferro (700–500 aC). En aquests moments arriben al país les influències colonials mediterrànies, que representen la primera aparició de la metal·lúrgia del ferro i del torn per a fer ceràmica. Aquests nous corrents culturals suposen una transformació de les comunitats dels camps d'urnes del bronze final.

Aquestes influències colonials comporten una sèrie de transformacions sociopolítiques importants: la formació de comunitats amb una certa jerarquització, la fortificació dels assentaments, la varietat en l'armament, etc. S'està produint un procés d'aculturació que desembocarà en l'aparició de l'horitzó ibèric antic.

En tot cas, però, actualment no sembla possible separar les darreres etapes del bronze final dels inicis de l'edat del ferro, ja que sembla que entre aquestes dues etapes hi ha punts de similitud més grans que entre el bronze final i l'etapa anterior, malgrat la pausada evolució cultural dels grups dels primers estadis.

Dels jaciments més importants del bronze final i el ferro hem de destacar les necròpolis de Can Bech de Baix (Agullana), d'Argentona, de la Pedrera (Vallfogona de Balaguer), de Can Missert (Terrassa), de les Obagues (Ulldemolins) i de Pedròs (Seròs), i els poblats dels Vilars (Arbeca), Genó (Aitona), la Fonollera (Torroella de Montgrí), Guissona, etc.

Necròpolis de Pedròs, Seròs

La pràctica de la incineració era freqüent en els enterraments durant el bronze final. L'estructura funerària d'aquestes necròpolis forma part del sistema tumulari, que consisteix a dipositar les cendres dins una urna, la qual és col·locada al mig d'una caixa de lloses que la protegeix.

Moltes vegades les innovacions tecnològiques i econòmiques del primer ferro són difícils de valorar i no sabem amb certesa quins van ser els agents que les introduïren. Durant molt temps s'ha discutit si la introducció dels primers elements de ferro a Catalunya es féu per via europea (camps d'urnes) o per via mediterrània, gràcies a les primeres influències de les cultures històriques del Mediterrani oriental (fenicis i grecs).

L'entrada al període del ferro inicial suposa una sèrie de canvis quantitius i qualitius de gran importància, com ara la tendència regressiva de la vida cavernícola, al ubicació tacticoestratègica dels poblats per a la seva defensa, innovacions tecnològiques i econòmiques i el canvi radical en les formes ceràmiques, canvis que marcaran la diferenciació de l'ús domèstic del funerari, la diversificació del ritual funerari, la introducció de noves tècniques metal·lúrgiques, etc.

Més clara és la introducció de noves espècies d'animals domèstics: el cavall comença a generalitzar-se amb l'arribada de la cultura del camps d'urnes (no es té constància de la seva domesticació abans a casa nostra), i l'ase i la gallina sembla que arriben, directament o indirectament, a través de les primeres factories fenícies.

A mesura que aquests contactes comercials amb fenicis i grecs van augmentant, les societats assentades a Catalunya modifiquen progressivament els seus comportaments econòmics, tecnològics, territorials, etc., i van apareixent els primers escrits que ens parlen d'aquestes comunitats. Podem dir que aleshores la prehistòria ha finalitzat.